бул. "Захари Стоянов", жк Меден рудник, 8009 Бургас, office @codingburgas.bg , codingburgas.bg

ОВД-02-090/15.09.2025 г.

УТВЪРЖДАВАМ:

ДИРЕКТОР Димитрина Тодорова

МЕХАНИЗЪМ 4.2.3
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА УЧИЛИЩНИЯ ТОРМОЗ В ПРОФЕСИОНАЛНА ГИМНАЗИЯ ПО КОМПЮТЪРНО ПРОГРАМИРАНЕ И ИНОВАЦИИ-БУРГАС
2025-2026

Механизмът е е приет на Педагогически съвет с протокол № РД-05-01/25.09.2025 г. и утвърден със Заповед 0ВД-01-053/26.09.2025 г .

бул. "Захари Стоянов", жк Меден рудник, 8009 Бургас, offi @codingburgas.bg , codingburgas.bg

СЪДЪРЖАНИЕ:

I. ИЗМЕРЕНИЯТА НА ТОРМОЗА В УЧИЛИЩЕ 1
II. УЧИЛИЩНА ПОЛИТИКА ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА В УЧИЛИЩЕ 4
1.Принципи, ценности, философия 4
2. Разработване и въвеждане на система за предотвратяване и противодействие на тормоза в училище 5
2.1. Дейности на равнище училище 5
2.2. Дейности на равнище клас 7
3. Включване на родители 7
4. Ресурсна обезпеченост 8
ПРИЛОЖЕНИЕ 1. НАСОКИ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ 8
1.Разпознаване на тормоза от страна на учителя 8
2. Прекратяване на ситуация на тормоз: 9
3. Подход за възстановяване на щетата 9
4. Действия при тежък инцидент или при повторна ситуация на насилие или тормоз 10
5. Насочване на детето и неговите родители към програми и услуги в общността 11
6. Насочване към Националната мобилна група за психологическа подкрепа 11
ПРИЛОЖЕНИЕ 2 ПРАВИЛА ЗА ПОДАВАНЕ НА СИГНАЛ ЗА ДЕТЕ В РИСК 11
1.Кога се подава сигнал за дете в риск? 11
2. Кой може да подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз? 11
3. Къде може да се подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз? 11

I. ИЗМЕРЕНИЯТА НА ТОРМОЗА В УЧИЛИЩЕ

Тормозът в училище обхваща широк спектър от прояви. Това е явление със сериозни размери, което оставя дълготрайни последици върху психичното здраве и поведението както на децата, които търпят насилие, така и на онези, които го извършват или наблюдават. Последиците от насилието в училище са особено тежки и продължителни и силно привличат общественото внимание. Българската дума, която отговаря най-точно на явлението, е „тормоз" („bullying").

Какво е насилие?

В България в официална употреба е дефиницията на понятието „насилие", дадена в параграф 1, т. 15 от допълнителните разпоредби на Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето. Две от определенията имат пряка връзка с насилието от деца върху деца, което е обект на настоящия механизъм.

Физическо насилие е „причиняване на телесна повреда, включително причиняване на болка или страдание, без разстройство на здравето".

Психическо насилие „са всички действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на детето като подценяване, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение, както и неспособността на родителя, настойника, попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури подходяща подкрепяща среда".

Сексуално насилие и злоупотреба над дете според определението на СЗО е „участието на дете в сексуални действия, които той или тя не разбира напълно и за които не е в състояние да даде информирано съгласие, или за които детето не е подготвено от гледна точка на развитието си и не може да даде съгласие, или които са в нарушение на законите или социалните табута на обществото".

Тормозът спада към насилието над дете и се третира с мерките на *Закона за закрила на детето*. Според чл. 7, ал. 1 и 2 от *Закона за закрила на детето*, всяко дете има право на закрила от насилие и всеки, на когото стане известно за дете, преживяло насилие, е длъжен да сигнализира органите по закрила. Тормозът между връстници се разглежда от много автори като групов феномен (Craig and Peplar, 1997). Случаите на насилие се извършват в групова среда, в присъствието на други връстници и в отсъствието на възрастни. Дан Олвеус (Olweus, 1993) определя тормоза като сбор от съзнателни негативни постъпки, които са дълготрайни, насочени към един и същ ученик от страна на един ученик или група Ключови в разбирането за тормоза са следните **характеристики** на това поведение:

1. злонамерена проява, която има за цел да нарани или унижи дете;
2. извършва се от позиция на силата, като едната страна използва доминиращата си позиция, за да нарани другата физически или психически, да я унизи или изолира от социалния живот;
3. повтаря се многократно във времето, а не е еднократен и изолиран акт на агресия.

Тормозът обхваща много широк спектър от поведения: **преки нападения** (удряне, заплаха или принуда, дразнене, подигравка, наричане с обидни прякори, сексуални забележки, откradване или повреждане на лични вещи) или **непреки** (например разпространяване на слухове или насърчаване на другите да отхвърлят или изключат някого от приятелската среда). Проявите на тормоз най-общо могат да бъдат разделени на следните основни групи:

Физически тормоз –например: блъскане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение;

Вербален тормоз -словесни изрази, които имат за цел да унижат и оскърбят детето на база раса, пол, религия, сексуалност, увреждане или друго, с което се подчертава различие от останалите. Включва подмятания, подигравки, унижение, заплахи, обиди;

Психически тормоз –например: подмятане, подиграване, закачане, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на имущество, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене;

Социален тормоз –например: избягване, игнориране, изключване от дейността, одумване и разпространение на злобни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз, изолиране;

Сексуален тормоз –представлява всяка форма на нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, имащо за цел или водещо до накърняване на достойнството на лицето, и по-специално създаване на смущаваща, враждебна, деградираща (принизяваща), унизителна или обидна обстановка. Включва измислянето на сексуализирани прякори или имена, коментари за външността на някой и подигравки със сексуално значение, неподходящо докосване, бележки и надписи

бул. "Захари Стоянов", жк Меден рудник, 8009 Бургас, offi @codingburgas.bg , codingburgas.bg

със сексуално съдържание и т.н. до по-екстремни форми на нападане и насилие. **Тормозът може да се случва както във физическата среда, така и във виртуалната среда (кибертормоз).** Бурното развитие на електронните комуникации през последните години доведе до нарастване на проявите на насилие, които се извършват чрез интернет или мобилен телефон. Тук спада разпространяването на: -обидни, заплашителни и подигравателни текстови съобщения по мобилен телефон, електронните средства за комуникация или в социалните мрежи; -разпространяване на материали, които уронват достойнството на детето или го унижават: снимането на детето с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки или видеозапис в интернет или по други канали без негово съгласие, кражба на самоличност, разпространение на слухове в социалните мрежи др. **Един от признаците, че дете може би е жертва на кибертормоз, е рязката смяна на настроението и поведението му при използване на интернет или при получаване на обаждане по мобилен телефон – например детето става мълчаливо и боязливо.**
Физическият тормоз е формата, която възрастните най-често забелязват и затова често мерките за справяне обикновено са насочени именно към нея.

Психическият и социалният тормоз по-трудно могат да бъдат установени, тъй като те не са така видими, а и децата, от своя страна, нямат нагласата да споделят с възрастните за своите преживявания. В много случаи социалният и психическият тормоз, като обидните думи и прякори, социалното изолиране и други се подценяват и считат за нормална част от процеса на социализация и израстване на децата. Тормозът, независимо от това как се упражнява, е деструктивен и опасен вид насилие. Следователно усилията за справяне с насилието от деца над деца в училище трябва да бъдат насочени към всички проявления на това явление, а не само към неговите физически форми.

Разпознаването на физическото насилие включва следните физически и поведенчески показатели:

-различни по вид и цвят натъртвания, включително синини, постоянни или чести червени петна, включително от пръсти, насинени очи, следи от ухапване;

-неправдоподобни или объркани обяснения за травмите, включително едносрични отговори;

-безпокойство и крайности в поведението

-от агресивност до пасивност;

-лоша представа за себе си

-децата смятат, че са заслужили насилието;

-прекалена отстъпчивост на детето и оставяне без протест да се прави каквото и да било с него;

-влошаване на здравословното състояние, което включва прилошавания, главоболие, отпадналост;

-влошаване на успеха от обучението и чести отсъствия от училище;

-чести отсъствия от определени часове, например физическо възпитание и спорт;

Разпознаването на психическото насилие включва следните физически и поведенчески показатели:

-детето може да стане затворено и изолирано, да не желае да контактува с връстниците си;

-агресивно поведение и/или поведение, насочено към привличане на вниманието, упорито непослушание, самонараняване;

-внезапни избухвания, които са необичайни за възрастта или за нивото на развитие на детето бягане и криене, включително зачестили бягства от училище;

-загуба на доверие, неучастие в общите занимания в училище, ниска самооценка;

-употреба на алкохол, медикаменти, самозанемаряване (постоянно обличане на едни същи дрехи или отказ да сресва косата си);

-психосоматични симптоми.

Разпознаването на сексуалното насилие включва както изброената по-горе симптоматика, така и различни прояви на сексуализирано поведение (имитация на сексуален акт, разголване, използване на език, свързан със сексуални действия и т.н., които са нехарактерни за съответната възрастова група деца).

II. УЧИЛИЩНА ПОЛИТИКА ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА В УЧИЛИЩЕ

1.Принципи, ценности, философия

Основен принцип при изграждането на училищна политика за противодействие на тормоза в ПГКПИ гр. Бургас е прилагането на цялостен училищен подход, полагане на координирани и последователни усилия за предотвратяване на тормоза и създаване на сигурна училищна среда. Изграждането на защитна мрежа поставя ясни граници за формирането на ценности, правила и процедури, които не допускат прояви на насилие и тормоз в училище.

За ранното откриване на причините за насилие в училище, както и успешното намаляване на факторите, които са свързани със средата в училище и които допринасят за проявата на агресия и за утвърждаване на агресивни модели на поведение, ПГКПИ-гр. Бургас работи всекидневно чрез:

• системни усилия за възпитаване у децата на социални умения и нагласи, които не допускат насилие във взаимоотношенията;

• подобряване на физическата среда в училище (с фокус върху класните стаи), която не съдържа предпоставка за изява на агресивното поведение и в същото време създава условия за формирането на класа като общност;

• работа с нагласите към ученето, които намаляват съревнователния елемент между учениците за сметка на екипната работа и споделяне на проблеми в общността на класа, както и проектно-базирано обучение, включително и изнесени дейности, които дават отлични резултати в тази посока;

• следване на последователни стъпки за подкрепа и разбиране на последиците от насилието и за справяне с неприемливото поведение на децата, които не наблягат на наказанието.

Училищната политика се реализира на равнище училище и на равнище клас, като на всяко едно от тези равнища се осъществяват дейности по превенция и интервенция (реакция).

Превенцията на тормоза включва комплекс от мерки, които имат за цел ограничаване и/или елиминиране на предпоставките и рисковите фактори, допринасящи за насилието. Превенцията поставя приоритет върху дейности на равнище клас, например създаване на правила на отношения в класа, морално възстановяване на щета, тематични дискусии, регулярно провеждани в часа на класа или по друго време. Дискусиите са възможност в класа да се поставят за обсъждане въпроси, които вълнуват или смущават децата, като по този начин се създава пространство за отработване на агресията чрез говорене, разиграване на ситуации, тяхното обсъждане и съответно осмисляне.

Интервенциите включват действия и мерки, които целят спиране и разрешаване на възникнала вече ситуация на тормоз, като се отчитат индивидуалните потребности на всяко дете, въвлечено пряко или косвено в ситуацията, и се прилага принципа на най-добрия интерес на детето. В по-голямата си част интервенциите включват отговора на училището при възникнали ситуации на тормоз.

бул. "Захари Стоянов", жк Меден рудник, 8009 Бургас, offi @codingburgas.bg , codingburgas.bg

2. Разработване и въвеждане на система за предотвратяване и противодействие на тормоза в училище

2.1. Дейности на равнище училище

2.1.1. Превенцията на равнище училище включва оценка на проблема, създаване на координационен съвет, изготвяне на план за противодействие на училищния тормоз и създаване на единни училищни правила.

• *Оценка на проблема*

1. Оценката на тормоза в ПГКПИ-гр. Бургас се организира от ръководството на училището със съдействието на Училищния координационен съвет /**УКС**/ за справяне с насилието в началото и в края на всяка учебна година с цел определяне на формите и видовете тормоз, участниците в тормоза и местата, където най- често се случва. За целта могат да се използват редица инструменти, като специални въпросници, анкети, дискусии с участие на цялата училищна общност, фокус групи с деца, учители и родители и др.

2. **Оценката на тормоза (с един от изброените в т.1 инструменти) се извършва от класните ръководители до 3 седмици от началото на учебната година и до 3 седмици преди края на учебната година.**

3. Резултатите се обработват в десетдневен срок от УКС за справяне с насилието.

4. След обобщаване на резултатите от изследването, резултатите от оценката и наличието на проблем се анализират на педагогически съвет.

• *Създаване на координационен съвет*

Със заповед на Директора на ПГКПИ-гр. Бургас се създава училищен координационен съвет с ясни функции и делегирани отговорности, който отговаря за планиране, проследяване и координиране на усилията за справяне с тормоза. Съветът се ръководи от зам.-директор УД и включва учители от различните образователни етапи и училищния психолог.

• *Изготвяне на план за съответната учебна година за противодействие на училищния тормоз*.

В началото на учебната година УКС изготвя план за противодействие на училищния тормоз. Този план съдържа описание на всички дейности по превенция и интервенция на равнище клас и училище. Той е със срок една учебна година и се ревизира и актуализира всяка учебна година.

• *Създаване на единни училищни правила*

1. УКС за справяне с насилието, съгласувано с класните ръководители обобщава всички предложения за правила на поведение и ценности, направени от класовете и формулира общоучилищни ценности и правила, които стават част от училищната политика.

2. УКС за справяне с насилието, съгласувано с класните ръководители договаря единен механизъм с ясно разписани отговорности, за предотвратяване и реагиране при проява на тормоз и насилие в училището.

3. Комисията за актуализиране на *Правилника за устройството и дейността на* ПГКПИ-гр. Бургас, при необходимост разработва предложения за промени в него при необходимост, произтичащи от настоящия механизъм, предлага ги за обсъждане и приемане на ПС.

4. Администраторът на училищния сайт отговаря за запознаване на училищната общност с настоящия „*Механизъм за противодействие на тормоза в* ПГКПИ-гр. Бургас, като публикува всички документи в училищния сайт.

5. Всички учители в ПГКПИ предлагат на УКС мерки за изработване на процедура за усъвършенстване на системата на дежурство с оглед на това да бъдат обхванати местата в СУ, където при етапа на оценка е установено, че се извършва тормоз.

6. Председателят на училищната комисия за квалификация, съгласувано с директора предлага планиране на обучения за повишаване на квалификацията на учителите в областта за справяне с училищния тормоз, с критични ситуации и др.

7. Провеждане на колективни и индивидуални срещи с цел информиране от класните ръководители „Какво е насилие и тормоз и как да го разпознаваме" .

- за родители на родителски срещи и в приемното време на класния ръководител;
- за ученици в час на класа и в приемното време на класния ръководител;
- използване на подхода за работа с връстници **(peer education)**, които трябва да станат естествените помощници при реализирането на всички видове интервенции както по отношение на децата, които са обект на тормоз, така и по отношение на децата, които упражняват насилие;
- разработване на мерки за привличане на родителите;
- осигуряване на реални партньорства с външни на училището служби, организации и специалисти, предлагащи услуги и програми за превенция и противодействие на насилието и тормоза в училище.

2.1.2. Интервенцията на равнище училище включва водене на училищен дневник и процедури за управление на информацията, иницииране на работа по случай и насочване на случай към други служби.

• Водене на *училищен дневник със случаи* и управление на информацията.

Дневникът със случаи се създава единствено за целите на анализа и планирането на цялостна училищна политика за противодействие на насилието и тормоза в училище. В него се документират единствено ситуациите, съответстващи на нива две и три според приетата класификация (Таблица 1), при които е необходима и намесата на координационния съвет. Ситуацията, която следва да се впише в Дневника със случаи, съдържа следната информация: дата; какво се е случило

– кратко описание на ситуацията, кога се е случило, кои са участниците; кой служител е регистрирал ситуацията

– име и подпис; какво е предприето като действия (интервенция); кои отговорни участници са информирани (институции, органи, родители); как е приключила ситуацията или на какъв етап е и какво предстои.

На базата на вписаните ситуации, координационният съвет извършва оценка на риска. Екипът е отговорен за анализа и разпознаването на ученици, които участват и се въвличат в ситуации на тормоз, без значение дали са извършители на проявите или са пострадали от насилието. Анализът е подчинен на цели за извеждане на необходимост от индивидуална работа по случай с ученик, който се намира в ситуация на риск. Екипът създава процедура за откриване и работа по случай в училище.

• Процедура за откриване и работа по случай

При предприемане на индивидуална работа по случай с ученик на базата на направения анализ координирането на работата се осъществява от класния ръководител.

• Насочване на случаи към външни служби

При идентифициране на ситуация на тормоз, следва незабавно да се уведомят органите за закрила на детето: ОЗД и/или полиция. Уведомяването е задължение на всеки гражданин по силата на *Закона за закрила на детето (ЗЗД*), следователно сигнал до отдел „Закрила на детето" и/или Районно управление „Полиция" трябва да подаде гражданинът или служителят на училището, идентифицирал тормоза. Това

може да бъде учител, възпитател, директор, служител от непедагогическия персонал, както и Координационният съвет като колективен орган. Уведомените институции започват проверка на сигнала по реда на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие, и за взаимодействие при кризисна интервенция. Конкретните стъпки при подаване на сигнал за тормоз към външни служби са представени в **Приложение 2.** Правила за подаване на сигнал за дете в риск

2.2. Дейности на равнище клас

2.2.1. Превенцията на равнище клас включва приоритетно обучителни дейности и работа с класа.

 Обучителни дейности, в които водеща роля има класния ръководител

• в час на класа всеки класен ръководител използва формите на групова работа, дискусия, решаване на казус, ролеви игри, споделяне на опит за разясняване на проблеми за същността и видовете тормоз между учениците;

• родителите се поканват за участие в тези занятия. Класните ръководители провеждат перманентни разговори с родителите в индивидуални или групови срещи за това какво е тормоз и какви са преживяванията на извършителя и потърпевшия, дали той се чувства унизен или заплашен.

• Всяка паралелка заедно с класния ръководител изработва общи правила на поведение в училище.

• Класният ръководител, заедно с учениците изработва процедура, описваща мерките в случай на нарушаване на правилата. **(Таблица 1).**

2.2.2. Интервенцията на равнище клас се отнася до ситуациите от ниво едно и две според приетата класификация

Съвместни действия между класен ръководител и учител

В случай, че са налице поредица от ситуации от първо ниво, в което са въвлечени различни участници, може да се предприемат допълнителни занятия с целия клас с подкрепата на класния ръководител. За целта би могъл да се покани и външен за училището специалист. Ако са налице други повторяеми фактори, например ситуациите се случват по едно и също време или в един и същи час и т.н., тези фактори следва да се вземат предвид и по преценка на класен ръководител и/или учител, който ги констатира, да се информира координационния съвет. Ситуацията от второ ниво се вписва в Дневника за случаи на тормоз, като са определени участниците, направен е анализ от координационния съвет и са предприети мерки, които могат да включват индивидуална работа по случай и/или работа с класа/класовете. Съвети към учителя за справяне с различни ситуации на тормоз са поместени в **Приложение 1.** Насоки за интервенция.

3. Включване на родители

При включване на родителите се има предвид следното:

- Във всички случаи е необходимо родителите да бъдат уведомени за случилото се, както и за предприетите от училището действия за разрешаване на ситуацията;
- В разговора е важно да се акцентира върху необходимостта родителите да не критикуват другото дете, а да се опитат да погледнат на ситуацията през погледа на другата страна;
- Родителите трябва да бъдат запознати, че критиките, обидите и неглижирането на другото дете от тяхна страна само ще задълбочат конфликта;
- Разговорът трябва да бъде проведен на подходящо място, в партньорски взаимоотношения, като се предостави отворено пространство за споделяне на техните опасения и гледни точки;

- От разговора могат да бъдат изведени конкретни договорки кой какво може да предприеме и какво се очаква като резултат;
- Учителят може да насочи родителите за консултация с други специалисти при необходимост.

4. Ресурсна обезпеченост

Училищното ръководство е необходимо да осигурява:

• изградени механизми за взаимодействие с различни институции;

• обучени специалисти за интервенция в ситуации на тормоз в училището, а при липса на такива да се обърне към външни за училището специалисти, които са обучени за интервенция в ситуации на тормоз; информация, материали по темата за насилието и тормоза в училище, информация за наличните ресурси в общността и други.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1. НАСОКИ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ

1. Разпознаване на тормоза от страна на учителя.
2. Прекратяване на ситуация на тормоз.
3. Подход за възстановяване на щетата.
4. Действия при тежък инцидент или при повторна ситуация на насилие или тормоз.
5. Насочване на детето и неговите родители към програми и услуги в общността.

Намесата и справянето с конкретни ситуации на тормоз и насилие е част от цялостната политика на училището срещу насилието. Намесата на възрастните следва внимателно да се обмисли и планира. Тя трябва да бъде последователно прилагана от цялата училищна общност, за да бъде максимално ефективна. Важно е да не бъдат омаловажавани и първите прояви на влошаване на отношенията между децата, както и поведението, което е неприемливо.

Тези ситуации представляват първо ниво от приетата класификация (Таблица 1 от основния документ). Необходимо е още при най-малките сигнали и съмнения за тормоз да се предприемат стъпки, за да се предотврати ескалация на насилието и да се изпрати ясно послание, че такова поведение няма да бъде толерирано. Вниманието трябва да бъде насочено както към проявите на физически тормоз, така и към неговите социални и психологически измерения.

1.Разпознаване на тормоза от страна на учителя

По-голямата част от ситуациите на тормоз могат да бъдат овладени от учителите, а някои - от самите деца. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест. На първо място важно е да се разграничат случаите, в които не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между децата. За целта е необходимо да се наблюдава поведението на децата, включително:

• ако децата се закачат, бутат или блъскат или си разменят шеги, като при това се смеят, разменят си ролите и позициите и никое от тях няма видимо доминиращо положение, а околните не им обръщат особено внимание, то най-вероятно става дума за игра;

• ако едно от децата е видимо напрегнато, не се усмихва, опитва се да се махне, ако ролите не се сменят, а другото дете е в постоянно доминираща позиция и това поведение привлича вниманието на околните, то най-вероятно става дума за тормоз;

• когато се касае просто за приятелска игра, учителят може да се намеси, за да предупреди децата да внимават да не се наранят. Ако, обаче, наблюдаваното поведение може да бъде определено като тормоз е необходимо да се предприемат съответните стъпки, описани в механизма.

бул. "Захари Стоянов", жк Меден рудник, 8009 Бургас, offi @codingburgas.bg , codingburgas.bg

2. Прекратяване на ситуация на тормоз:

Задължение на всеки учител е да се намеси, за да прекрати ситуация на тормоз, на която е станал свидетел или за която е получил сигнал (от дете, родител или друг служител от училището):

• в случай на физически тормоз децата трябва да бъдат разделени и да се прекрати физическият контакт между тях незабавно;

• не трябва веднага да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията. Това може да се случи на по-късен етап. Важното е учителят ясно да обяви пред всички, че това е насилие и то е недопустимо поведение. В този момент не е добре да се разпитва за подробности и детето, което е потърпевшо, особено в присъствието на детето, което е нанесло тормоза и на други деца, защото това може да урони неговото достойнство. Фокусът на интервенцията трябва да бъде насочен към децата-свидетели на тормоза, към средата, а не към участниците в ситуацията на насилие;

• когато става въпрос за първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата или да се наложи друга предварително съгласувана мярка.

3. Подход за възстановяване на щетата

Подходът за възстановяване на щетата се основава на принципа, че „всяка щета, нанесена на друг, трябва да бъде възстановена“ и включва съответните действия в тази посока. Важно е преди да се прилага подходът да бъде предварително съгласуван с цялата училищна общност, включително и с децата, и да бъде част от политиката на училището. Възстановяване на щетата е принцип, който предполага, че хората правят грешки. Грешките следва да бъдат поправени, като същевременно не се налагат наказания. Този принцип подчертава поемането на отговорност за неприемливо поведение и за позитивно решаване на проблема. Възстановяването на щетите успешно може да се прилага за материални и за нематериални щети. Подходът за възстановяване на щетите изисква време и по-задълбочен разговор с детето, което е извършило насилие, за да му се помогне да разбере какви са последствията от неговата постъпка. Поради тази причина е най-добре този подход да се приложи от класния ръководител. Важно е учителят със спокоен и умерен тон, както и с държанието си, да покаже ясно, че проблемът е в начина на поведение, а не в личността на самия ученик, и че се действа с оглед отново да се възстановят ценностите, към които цялото училище се придържа, а не за да бъде наказан:

• като първа стъпка класният ръководител изслушва детето. Не е желателно детето да се изслушва съвместно с потърпевшото дете;

• ключов момент във възстановяването на щетата е, че класният ръководител разговаря с ученика, а ученикът сам предлага как ще поправи грешката си, с което отново ще се възстанови нарушената ценност. С това негово предложение трябва да се съгласи и ученикът, който е бил потърпевш от тормоза. Този процес се медиира от ангажирания в случая класен ръководител;

• след изясняване на ситуацията и постигане на договорености, класният ръководител за определен период от време проследява поведението на децата и дава обратна връзка. Класният ръководител може да потърси съдействие и от другите учители, които също да наблюдават поведението на децата и да реагират своевременно.

• при преценка, може да бъде насочено към услуги в общността (*виж точка 5. Насочване на детето и неговите родители към програми и услуги в общността*).

4. Действия при тежък инцидент или при повторна ситуация на насилие или тормоз

При повторна ситуация на насилие или когато има случай на тежък инцидент се следват предписанията от механизма, описани в **Таблица 1**. Класификация на формите на тормоз и предприемане на съответни действия:

• при тежки инциденти се препоръчва работа в групов формат (например работа с целия клас), като кризисна интервенция е от минимум 45 минути до 1 час и 30 мин. В определени рамки –затворено пространство, в което участниците не допускат нови лица, и др. Предлага се пространство да се вентилират емоциите от преживяното и да се даде възможност за преработка. Най-подходящо е тази интервенция да бъде извършвана от класния ръководител съвместно с училищния психолог или педагогическия съветник, а при липсата на специалист да се обърнат веднага към мобилната група или специалист от общността. Честа спонтанна реакция на възрастните е заставането на страната на „жертвата" и наказване на „насилника". Ключово при интервенцията на възрастните е приемането на разбирането, че детето, обект на тормоз, не се нуждае от състрадание, а детето, извършител на тормоз, не се нуждае от наказание, особено което го унижава, а от разбиране и емпатия (съпреживяване), за да може то да развие това чувство към другите. Липсата на емпатия е една от основните причини, поради която се упражнява тормоз;

• работата с деца, които са обект на тормоз, трябва да бъде насочена към формиране на умения за справяне с подобно поведение. Важно е класният ръководител да поговори с детето, по възможност още същия ден (или веднага след като е разбрал за случая, ако се касае за ситуация, за която е научил случайно) и да разбере какво точно се е случило. Ако е необходимо отделни факти могат допълнително и дискретно да бъдат проучени;

• погрешно е открито и публично пред другите деца да се оказва подкрепа на потърпевшото дете, защото това допълнително ще урони достойнството на детето пред неговите връстниците. При този първи разговор е важно да се предложи на детето подкрепа, като се разговаря с него какво точно ще му помогне да се почувства сигурно;

• необходимо е да се подчертае поверителността на разговора, като се спомене кои ще бъдат уведомени за случилото се;

• детето трябва да почувства доверие и сигурност за споделяне, което е особено важно ако насилието се повтори;

• не е препоръчително да се прави среща между детето, върху което е упражнено насилието, и детето, което е извършило насилието, с цел да се помирят и да се разберат. Такива срещи могат да доведат до неблагоприятни последствия; наблюдавайте детето в следващите дни, за да се уверите как се чувства и при необходимост отново
разговаряйте с него;

• необходимо е да се работи с наблюдателите не само на нивото на превенцията, но и след ситуация на тормоз;

• не се отстраняват наблюдателите, когато се прекратява или управлява ситуация на тормоз, като всички, които са били там, следва да видят какво се прави съгласно правилата на училището;

• валидизират се правилата и етиката на поведението и се подкрепят тези, които са се намесили в защита ценностите на училището. На останалите се споделя очакването да направят същото, ако се случи в бъдеще;

бул. "Захари Стоянов", жк Меден рудник, 8009 Бургас, offi @codingburgas.bg , codingburgas.bg

• насърчава се убеждение за отговори на насилието с думи, търсене на помощ и съобщаване за случая. Насърчаване за грижа спрямо тормозеното дете. При преценка детето може да бъде насочено към услуги в общността.

5. Насочване на детето и неговите родители към програми и услуги в общността

Насочването на детето и неговите родители към консултация и психологическа работа следва да се осъществява от класния ръководител или от координационния съвет. Насочващият трябва да е запознат с услугите в общността и да даде пълна и конкретна информация на родителите за възможните услуги и програми –къде може да се консултират, колко струват консултациите, какво представляват консултациите, какъв е метода на работа и т.н. ПГКПИ следва да потърси в случай на нужда актуална към момента информация за наличните услуги в общността, като центрове за превенция и консултативни кабинети към местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните, центрове за обществена подкрепа, комплекси за социални услуги, общински съвети по наркотичните вещества, програми, предлагани от неправителствени организации и др. Важно е насочването да се направи конкретно и с грижа, за да могат родителите и детето да се възползват, а не да го приемат като мярка за наказание.

6. Насочване към Националната мобилна група за психологическа подкрепа

При наличие на кризисна ситуация, ръководството на ПГКПИ-град Бургас подава сигнал към Националната мобилна група за психологическа подкрепа-Център Бургас посредством РУО-Бургас. Членовете на групата изпълняват задълженията и стъпките, разписани в *Заповед No РД 09555/26.04.2016г.на Министъра на МОН и съобразно Механизма за действие на Националната мобилна група за психологическа подкрепа.*

ПРИЛОЖЕНИЕ 2 ПРАВИЛА ЗА ПОДАВАНЕ НА СИГНАЛ ЗА ДЕТЕ В РИСК

1. Кога се подава сигнал за дете в риск?
2. Кой може да подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз?
3. Къде може да се подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз?

1.Кога се подава сигнал за дете в риск?

Съгласно *Закона за закрила на детето,* чл. 7 (**1**) „Лице, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжно незабавно да уведоми дирекция „Социално подпомагане", Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи.

(**2**) Същото задължение има и всяко лице, на което това е станало известно във връзка с упражняваната от него професия или дейност, дори и ако то е обвързано с професионална тайна".

2. Кой може да подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз?

От страна на училището всеки един професионалист, работещ в системата на образованието, може да подаде сигнал към отдел „Закрила на детето" по местоживеене на детето. Това може да бъде директор, учител, възпитател, хигиенист, служител от непедагогическия персонал и т.н. Сигналът може да бъде подаден от името на училището, на Координационния съвет, като се описва цялата събрана информация по случая. По този начин се действа институционално и се подкрепя учителят, който е установил тормоза и риска за детето. Когато сигналът се отнася за дете в риск, сигналът ще бъде проучен от социалния работник,

дори да е подаден анонимно. В случай на подозрение за ситуация на тормоз, всеки служител в училище може да проведе консултация като се свърже с *Националната телефонна линия за деца* и разговаря с експерт на **телефон 116 111**.

3. Къде може да се подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз?

Към Държавната агенция за закрила на детето функционира **Национална телефонна линия за деца 116 111**. Националната телефонна линия за деца предоставя консултиране, информиране и помощ по всякакви въпроси и проблеми, свързани с деца. Към нея при необходимост могат да се обръщат за съдействие и професионалисти. Националната телефонна линия за деца с номер 116 111 е с национално покритие, достъпна от територията на цялата страна, напълно безплатна за обаждащите се, независимо дали звънят от стационарен или мобилен телефон. Тя функционира 24 часа в денонощието.

Според Координационния механизъм, в случай че сигналът за насилие бъде приет от някой от визираните органи за закрила –получен от дирекция „Социално подпомагане“/отдел за закрила на детето, Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи, съгласно чл. 7 от Закона за закрила на детето той е длъжен да уведоми за това останалите **незабавно до 1 час от регистриране на сигнала**, включително по телефон и факс. Сигналът се изпраща в дирекция

„Социално подпомагане” по настоящия адрес на детето. Съгласно Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето (чл. 10, ал. 5) в случаите, отнасящи се до насилие над дете, се разглеждат и анонимни сигнали. Съгласно Координационния механизъм във всеки един отдел „Закрила на детето” при дирекция „Социално подпомагане” началникът на отдела е на разположение, като той определя отговорен социален работник. В отдел „Закрила на детето” определеният отговорен социален работник извършва проверката на сигнала **до 24 часа** от постъпване на сигнала. При проучването на сигнала социалният работник може да потърси съдействие от страна на училището –информация за детето, за взаимоотношенията му с учениците, впечатленията на учителите, т.е. информация, с която да бъде направена оценка на случая.

При проучването на сигнала и предприемането на действия се изисква работа в екип от страна на различни специалисти. От една страна, за да се направи точна оценка, а от друга, за да бъдат съгласувани действията на различните специалисти.

В случай, че бъде установен риск за детето, то ще бъде отворен случай, т.е. ще бъдат предприети мерки за закрила. Ще бъде изготвен план, в който ще бъдат описани планираните мерки, като социалният работник ще следи за изпълнението на плана

В работата с децата и техните семейства всеки професионалист има своята роля.

Ролята на социалния работник е свързана с проучване на семейната среда и предприемане на мерки за закрила. В същото време той има правомощията и ангажимента да консултира родителите, да подпомогне тяхната ангажираност в работата с детето на равнище училище. Социалният работник може да консултира семейството, да насочи родителите и детето към подходящи социални услуги и консултации.

Мултидисциплинарният екип на местно равнище следва да си постави единна стратегическа цел, за постигането на която следва да изготви съвместен план за действие с разписани конкретни задачи със срок за изпълнение. Всеки един от посочените по-горе участници в мултидисциплинарния екип набелязва и предлага на останалите от екипа конкретни задачи по случая, които да изпълни, съобразно собствените си правомощия и в съответствие с нормативната уредба. Конкретните задачи за изпълнение следва да бъдат зададени така, че да може всеки участник да действа съобразно оперативната си самостоятелност, като изпълнението на конкретните дейности и задачи бъде подкрепено със съдействието на останалите

бул. "Захари Стоянов", жк Меден рудник, 8009 Бургас, offi @codingburgas.bg , codingburgas.bg

участници и в същото време това да спомогне за крайния резултат-дългосрочна цел, която трябва да гарантира в най-голяма степен интереса на засегнатото дете.

Работата в екип ще даде възможност и за обратна връзка между различните специалисти, работещи с детето и неговото семейство, за успехите или трудностите при изпълнението на планираните цели. Придружаващи документи:

- ✓ Таблица 4.6.6.1 Класификация на формите на тормоз и предприемане на съответни действия
- ✓ Дневник на разгледаните случаи – съдържа описание и електронна кореспонденция по разгледаните от училищния координационен съвет случаи

Изработил:
Координационен съвет за противодействие на тормоза в ПГКПИ

Координатор:
Фани Пеева